رحمت ربی ځیرکیار ۲۰۱٦/۰۷/۱۷

د ټیکنالوجی پرمختګ او د انقلاب راتګ؟!

«له هغې ورځې ویرېږم چې ټکنالوجي به زموږ له بشري راشي درشي نه وړاندي لاړه شي. نړۍ به د احمقانو نسل وګرځي.» آلبرت آینشتاین(۱۹۵۵-۱۸۷۹زییز). «ټکنالوجي یو ګټور نوکر دی، خو یو خطرناک واکمن.» ناروېګي مورخ او سیاست پوه (۱۹۳۸-۱۸۸۶زییز).

د ټیکنالوجی وظیفه داده چې په لږ زور او لږ وخت کې ډیر تولید وکړي. هرځومره چې ټیکنالوجي ګړندی کیږي، هغومره بدلون ګړندی کیږي. په جرمني کې یُهانیس ګوتینبیرګ چې اصلي مسلک یې زرګري و، په ۱۴۳۶ز کې یې د چاپ د ماشین په جوړولو پسې ملا وتړله او جوړ یې کړ. دغه اختراع انقلابي وه: هم یې د کتابونو زیات تولید ته لار هواره کړه، هم یې په اروپا کې د زده کړې او اطلاعاتو تیتولو ته لار پرانیستله، او په پایله کې یې اروپا د معلوماتو پیرۍ (رینسانس) ته سیخه کړه. د چاپ د ماشین اختراع د ډیرو او مهمو لیکوالانو او د جرمن عیسوي مولوي مارتین لوتر (۱۴۸۳تر۱۵۴۶) د شهرت لپاره لار هواره کړه. د چاپ د ماشین له برکته، د الهیاتو (تیولوجي) د پوهاند مارتین لوتر خپري شوې دیني (پروټیسټانټ:اعتراضي) ښوونې د ۱۵۱۹زییز پورې فرانس، انګلستان او ایتالیې ته ورسیدلې. مارتین لوتر په ۱۵۲۰م کالونو کې د جرمني بیلابیلو سیمو ته لاړ او د جرمني ژبې بیلابیلې ګړنې (لهجې) یې راټولې کړلې او په خپل «لوتر بایبل» (لوتر انجیل) کې یې د یوې ژبې په څیر متحدې کړې، او په دې ډول یې خپله جرمني ژبه د لهجو له کومي راوویستله او په ۱۵۳۱م کې یې معیاري کړه. د چاپ ماشین د مولوي مارتین لوتر سره مرسته وکړه چې د هغه «نوی» انجیل په اروپا او نوره نړۍ کې ښناګور شي. چاپي ماشین د ژبنیو (تقریري) تبلیغاتو اهمیت راټیټ کړ. ټلیګراف واټن (فاصله) له مینځه ویوړله. د بُخاراینجن د انسان د مټ ځای ونیولو، او له صنعتي انقلاب راهیسې ټیکنالوجي د اقتصاد د پرمختګ مهم لوښی (وسیله) وګرځیدله.

انګریز ادم سمیت (۱۷۹۰-۱۷۲۳) په نړۍ کې د ازاد بازار لومړی اقتصاد پوه و. د هغه مشهور کتاب (د ملتونو شتمني) د امریکي د خپلواکی په کال (۱۷۷٦زییز) کې خپور شو. هغه د خپل مهال تاجرانو او تولیدوونکو ته په درنه سترګه کتل او «د بشر د نوعي اربابان» (ماسترز آف مینکایند) یې ګڼل. خو اوس مهال کمپنۍ د یو ګروپ یا ډلي په شکل یوځای کیږي چې «کونګلومیرات» ورته ویل کیږي: لکه « ټاټا ګروپ» په هند کې؛ «فوسن اینټرنیشل» په چین کې؛«سیمسانګ» په سهیلي کوریاکې؛ «الفابیټ»،«ګوګل»، «والټ ډیزني»...او «ټایم وارنر» په امریکا کې. جرمن سیاسي فیلسوف اواقتصاد پوه کارل مارکس (۱۸۸۳-۱۸۱۸) ویلي وو چې: «د ګټورو شیانو له حد نه زیات تولید په نتیجه کې له حد نه زیات بې حاصله خلک رامینځته کیږي.» زه ځیرکیار په دې بریالی نه شوم چې د دغه اقتباس چینه مینده کړم.

The production of too many useful things results in too many useless people.- Karl Marx

وارین ګ. بینیس (۱۹۲۵تر۲۰۱۴) د تجارتي اداري پوهاند او د امریکي د ولسمشرانو (کینیډي، جانسن، فورډ او ریګن) مشاور ویلي دي چې:« د راتلونکي وخت کارخانه به یواځې دوه کارګران لري، یو سړی او یو سپی. سړی به سپي تغذیه کوي. سپی به هلته سړی له دې نه ساتي چې سامان لمس کړي.

The factory of the future will have only two employees, a man and a dog. The man will be there to feed the dog. The dog will be there to keep the man from touching the equipment. - Warren G. Bennis

د کارل مارکس په آند، په پانګه واله ټولنه کي چي د صنعتي انقلاب سره يي غبرګ تحول وکړ، کارګران يواځي د خپل کار قدرت لري، خو د خپل کار ميوه (د توليد نتيجه) يي نه په برخه کيږي. د خپل توليد دومره برخه په لاس ورځي چي ګوزاره پري وکړلی شي.

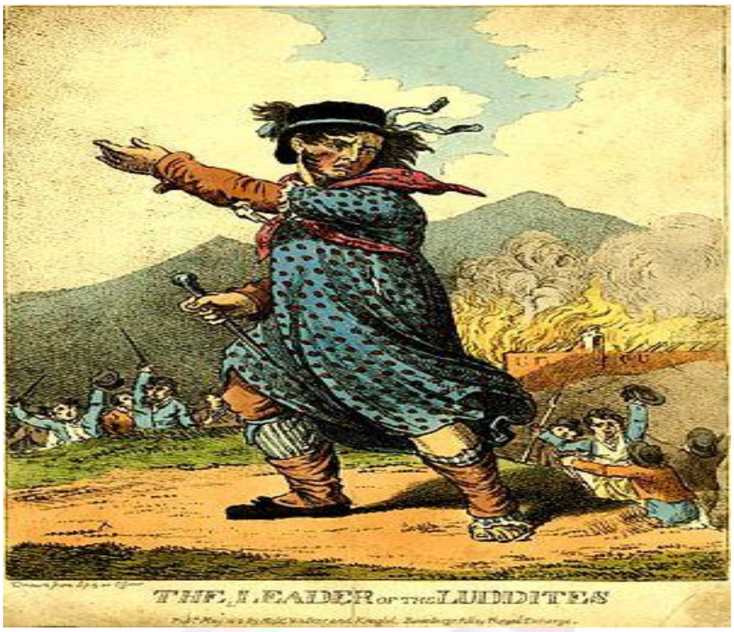

په انګلستان کي (۱۸۱۶-۱۸۱۱زيز) د ماشينونو په ضد کارګرانو [لوديتانو] پاڅون وښود
چي که د توليد په نوي پړاو کي برخه ولرلی شي.

انګريز چارلي چاپلين (۱۸۸۹تر ۱۹۷۷) په خپل بې وينا او تور – سپين فلم (نوي وختونه/ماډرن ټايمز) کي د ټکنالوجی او ټولني استبداد ته د تماشا چيانو فکر راګرځوي. چاپلين بې له وينا، په ډير مهارت سره په دغسي کرغيرنه وضعه کي ښئ چي انسانان د موډرني ټولني د ماشين او موسسو په مينځ کي يرغمل شوي دي. ټول ټال دغه فيلم له ساينس فيکشن نه په بشري ډرامه اوړي او د غټ اقتصادي رکود په مهال (۱۹۳۷) د امريکي کلتور او ټولنه تر کتني لاندي نيسي.

چارلي چاپلين په۱۹۳۷ کي په خپل بې غږه فلم (نوي وختونه/ماډرن ټايمز) کي د کار شدت تمثيلوي

چارلي چاپلين د کارل مارکس پيچلی او مهم اثر «کپيټال»(پانګه) په خپله بې غږه ډرامه کي تمثيل کړ: (۱) د کپيټليسټ په واسطه د کارګر د وخت کنټرولول. (۲) د ماشين سره د کارګر اړيکي. (۳) کارګر ته پانګه وال هغومره پيسي ورکوي چي شپه پري سباکړی.(۴) هرڅومره لږ معاش چي کارګر ته ورکول کيږي، هغومره بايد ډيرکار وکړي.

په ۱۹۸۳ کې په امريکا کې د «اېجان د استخدام د څېرنې موسسې» په خپل مخليد کې ويلي وو چې امريکا به تر ۱۹۹۰پورې پنځوس زره تر سل زره صنعتي خپلکاري ماشينونه (روباتز) ولري. په ۱۹۸۶کې په امريکا کې د سياسي اقتصاد نامتو پوهاند بېري بلوسټون هم د راتلونکې په اړه انديښمن و. د هغه په فکر د پانګې افراطي تحرک (هايپر مُبيليټي) لازموې چې امريکه دې د ټولنيزاطمنان جال ته پاملرنه وکړي او اداره کوونکی جال دې ارت کړي. رابرت رايش چې هغه مهال په هارورډ پوهنتون کې د ټولنيز او اقتصادي سياست پوهاند و، په ډاګه کړه چې د امريکې صنعتي سياست د فردي کورپوريشنونو د ستراتيجيو فرعي محصول دی او د خلکو د ژوند د ښه کيدنې سره اړخ نه لګوي. رابرت رايش ديته هم ګوته ونيوله چې په هيواد کې روان صنعتي سياست ټيټ مهارت او معمولي کارونه رامنځته کوي چې «بالاخره به د روباتونو او کمپيوټرونو په واسطه عوض کيږي.» روسي - امريکايي واسيلي ليونتيف (۱۹۰۶-۱۹۹۹) چې اقتصاد پوه و او په ۱۹۷۳ کې يې د اقتصاد په علم کې د نوبل جايزه ګټلې وه، لس کالونه وروسته يې په زبيز ۱۹۸۳کې د انجنيرۍ دملي اکاډمي په مهم مجلس کې («په استخدام او بيکارۍ باندې د ټکنالوجی اوږدمهاله اغيز») خپله انديښنه ښودلې وه: ټيکنالوجيک پرمختګ د درآمد په ګروپونو باندې نامطلوب ويشونکی اغيز لري. ولولئ د تمويل د پوهاند مابري او د اداري د پوهاند شارپلين لاندې ليکنه

R.H. Mabry and A.D. Sharplin, Does More Technology Create Unemployment? March ۱۸, ۱۹۸۶.

که له يوې خوا ټکنالوجي د توليد لپاره اغيزمنه ده، نو له بلې خوا په ګرندي ډول د کارونو او کارګرانو ځای نيسي او له دې امله ټولنه د خطر (غټې بيکارۍ) سره مخامخ کوي. پوهان په دې پوهيږي، خو په دې نه پوهيږي چې په څه نه پوهيږي. زه څيرکيار به دومره ووايم چې په تش لاس بازار نه چليږي!

په ۲۰۰۳کې د تمويلي اقتصاد (فايننشل اِکناميکس) دوه چارپوهانو (راجان او زينګالِيس) يو کتاب راوويست:«کپيټليزم له کپيټليستانو نه ساتل». زينګاليس «کروني کاپيټليزم» ته ګوته نيسي چې د پانګه والانو او د دولت په مينځ کې په نږدې روابطو چليږي. زينګاليس د ۲۰۱۲په انتخاباتو کې ديته سترګې غړولې چې د ميټ رامني په ولسمشرۍ کې به د هغه مشاور شي. خو رامني د بارک اوباما په مقابل کې انتخابات وبايلل. زينګاليس ايټالوي-امريکايي دی او په شيکاګو پوهنتون کې د اقتصاد پوهاند دی او د بيلابيلو اقتصادي موسسو سره همکاري لري.

Raghuram G. Rajan and Luigi Zingales, Saving Capitalism from Capitalists. How Open Financial Markets Challenge the Establishment and Spread Prosperity to Rich and Poor Alike. Random House, April ۲۰۰۳.

رابرت رايش چې اوس په کليفورنيا برکلي پوهنتون کې د عامه سياست پوهاند دی، د ولسمشر بيل کلينټن په مهال د کار وزير و (۱۹۹۳تر ۱۹۹۷). رايش نږدې لس مياشې وړاندې يو مهم کتاب خپور کړ: د ډيرولپاره، نه د يو څو لپاره د کپيټليزم ساتل. سپتمبر ۲۰۱۵

Robert Reich, Saving Capitalism: For the Many, Not the Few. Knopf, September ۲۰۱۵

رابرت رايش چې د اقتصاد او سياست په پيچومو کې ګرځيدلی دی، په خپل کتاب کې ښئ چې نوې امريکايي اوليګارشي [د متنفذينو واکمني]، دمنځنی طبقې سوليدل، دعايدو نابرابري، او د شتمنی توپير په تيرو اتياکالونو کې ناڅرګنده ډول رامنځته کړې ده. يعني اقتصادي نظام اوس خلک ناکاموي او دغې عمليې په امريکا کې اقتصاد او ولسواکی ته پاټک اچولی دی. واشنګټن او والسټريټ د ازاد بازار افسانه د پردې شاته رنګه کړې ده، او اوسنی سياسي او اقتصادي څېرځی د امريکې د ولس په ګټه نه دی. د ولس لپاره د فرصت او پرمختګ ژمنه يرغمل شوې ده. پوهاند رابرت رايش د اندې شتيرن د تازه چاپ شوي کتاب په اړه ليکي: «امريکا انتخاب نلري. بالاخره بايد اقل حد معاش [مينيمَم ويج] جګ کړو او عمومي اقلي درامد منظور کړو.ټکنالوجي به دومره ډير ښه کارونه عوض کړي چې امريکايان به د راتيولو کافي قدرت ونلري چې اقتصاد چالان وساتي....» را به شو د اندي شتيرن کتاب ته چې اوس چاپ شوی دی

Andy Stern, Raising the Floor: How a Universal Basic Income Can Renew Our Economy and Rebuilding American Dream. Public Affairs, June ۲۰۱۶

که له یوې خوا ټکنالوجي د تولید لپاره اغیزمنه ده، نو له بلې خوا په ګړندي ډول د کارونو او کارګرانو ځای نیسي او له دې امله تولنه د خطر(غټې بیکارۍ) سره مخامخ کوي.

اندي ستیرن (د ۱۵کالونو لپاره د خدماتي کارمندانو د بین المللي اتحادیې رئیس)، دې نتیجې ته رسیدلی دی چې په امریکا کې دې هرچا ته په مشخصه اندازه (یوزر ډالر) معاش ورکړل شي.

د نن سبا نږدې ٪۴۵ کارونه به په شل (۲۰) کالونو کې د خپلکار(اتومیتیک) ماشین له لارې اجرا کیږي. د اکسفورډ پوهنتون دوه پوهانو د ۷۰۲ امریکایي مصروفیتونو او نوو خودکار تخنیکونو ارته څیړنه وکړه. پایله یې دا شوه چې ٪۴۷ مصروفیتونه په امریکا کې ددې خطر سره مخامخ دي چې له مینځه لاړشي، ځکه چې د سُوفټ ویر(د کمپیوټر سا) خودکاره ماشینونه او مصنوعي عقل پرمختګ کوي. امکان لري چې په را تلونکو څولسیزو کې د خپل ځغاسته باروړونکو لاریو له امله درې نیم میلیون ډریوران کار له لا سه و رکړي.

د امریکې د تمویلي خدمتونو بین المللي کمپنی (مورګن ستینلي) په احتیاط سره تخمینوي چې د خودمختارې ټکنالوجی له لارې باروړونکي صنایع هر کال د ۱۶۸ بیلیون ډالرو په شاوخواکي سپمولی شي ـ او یا (۷۰) بیلیون ډالر د کارمندانو د کمولو له لارې. په نیویارک ښارک کې د «سلون کیترینګ سرطان مرکز» د آی. بي. اِم. کمپیوټر (واټسن) پـه واسطه په خورا ستر دقت سره سرطان تشخیصولی شي. ددغې عملیې عواقب ډیر غټ دي. هرڅومره چې مسلکي او اداري وظیفي د نوې ټکنالوجی د استعمال له امله کمیږي، هغه امتیاز او ګټه چې د کالج د بري لیک سره تړلی وي، خپل ارزښت بایلي او په دې ډول د کالج فارغان به د قرض ځپیږ خوري.

دلته وینو چې د ټکنالوجۍ پرمختګ هممهال د اقتصادي سونامي (غټ بحري توپان) زړی کري. په بله وینا، په داسي حال کې چې مولدیت زیاتیږي او تخنیکي پرمختګ خورا غښتلی وي، ګټه یې د تولنې پا سنې یوې سلنې (٪۱) ته رسیږي. په دې ډول دستر اکثریت ژوند کرغیرن کیږي او هیلې یې وچیږي. د ټکنالوجی بله کرغیرنتیا ډیره زوروونکې ده: دلته نه یواځې داچې ټکنالوجي د کارګرانو ځای نیسي، بلکې پخپله کارونه توټه توټه کیږي او ازاد کارانو(فري لینسرز*) اوموقتیانو ته سپارل کیږي. ګیګ اقتصاد په یو چاپیریال ولاړ دی چې لنډمهاله (موقت) کارونه پکې معمول وي او سازمانونه د خپلواکو کارګرانو سره د لنډ مهال لپاره تړون کوي. دلته کار له وظیفی نه جلا کیږي او په نور هیوادونو کې سرته رسول کیږي. دغه ډول اجیر کارګران لږ یا هیڅ ډول قدرت یا ډاډ نلري، او د سهار له نهه بجو تر مازیګر ۵ بجو کارکوي خو د معاملې وس نلري.

*) Freelancers

د اندي شتیرن په آند، یو سخت او اوږد مهاله حل دا دی چې د امریکې اقتصادي نظام په «عمومي اساسي معاش» (یونیورسل بیسیک اِینکم) ودریږي. په امریکا کې د تور پوټکو د مدني حقوقو د مبارزې مشر او د بې تاوه پاخون پلوي ډاکترمارتین لوتر کینګ (۱۹۲۹تر ۱۹۶۸) له خپلې وژنې نه لږ وړاندې «د بې وزله ولس دمبارزې» یو مارش تنظیم کړ. د کینګ اقتصادي خوب دا و چې حکومت دې غربت په دې ډول پای ته ورسوي چې هر امریکایي ته د مینځنۍ طبقې په سویه تضمین شوی معاش ورکړي!

په امریکا کې د ولسمشرۍ د نوماند (کاندید) په څیر د سیناتور برني سینډرس تګلاره هم د پام وړ ده چې د امریکې په پخواني شخصي «جورج ټاون پوهنتون» کې یې د ۲۰۱۵ په نومبر کې اورولې وه. په امریکا کې دسمسمکی (مساوات طلبه) ټولنې درامینځته کولو لپاره سیناتور سینډرس د«ولسواک سوشلیزم» (دموکراتیک سوشلیزم) مفکوره غوره ګڼلې ده چې د «سیاسي انقلاب» له لارې یې پالي. په خپل هیواد کې د دموکرات سوشلیست بارني سینډرس د سمسمکی ټولنې په رامنځته کولو باندې دشلمې او یوویشتمې پیړۍ د څلور شخصیتونو پریکړو او دریځونو وزرې غوړولې دي: د امریکې ولسمشرانو فرانکلین دیلانو روزویلټ (۱۹۳۳تر۱۹۴۵) او لیندن جانسن (۱۹۶۳تر ۱۹۶۹)، په امریکا کې د افریقایي-امریکایانو د مدني حقوقو د خوځښت مشر او د بې تاوه پاخون ستر دیني شخصیت ډاکتر مارتین لوتر کینګ (۱۹۲۹ تر ۱۹۶۸)، او د روَمَن کاتولیک عیسویانو لار ښود پاپ فرانسیس (۱۹۳۶تر اوسه)!

زما ځیرکیار په آند، موږ په یوه داسې وږي او بې احساسه نړۍ کې ګډ ژوند کوو چې د قدرت او شتمنۍ په نالنډولۍ ویاړي، د بې وزلو کړاو نشي درک کولی او بل فکرانو ته دغلیمانو په سترګه کسي. د ظلم او بې عدالتۍ رغاوی د انسان انسانیت بنۍ. هو، مرسته ډیرنیک کار دی، خو دعدالت ځای نشي نیولی!! ټولنیز او سیاسي پاڅونونه اوانقلابونه د ولسونو اړتیاوې منعکسوي. د امریکې له پینځه دیرشم ولسمشر جان ف. کینډی (۱۹۶۳-۱۹۶۱) نه واورئ: «هغه څوک چې سوله ییز انقلاب ناممکنوي، تُند انقلاب به حتمي کړي.»

Those who make peaceful revolution impossible will make violent revolution inevitable.

پاپ پاول شپږم (۱۹۷۸-۱۹۶۳) ویلي وو چې:«که سوله غواړې، باید د عدالت لپاره کار وکړې.».

پای

۱۵جولای ۲۰۱۶ = ۲۵چنګاښ ۱۳۹۵

Dr. rer. pol. Rahmat R. Zirakyar,
The Advancement of Technology and the Coming of Revolution?!
zirakyar١٢٣٤@yahoo.com